

УДК 340.15
О. В. Пулим
старший науковий співробітник
наукового центру
Сухопутних військ Збройних сил України,
канд. істор. наук, доц.

АГРЕСИВНА СУТНІСТЬ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОГО КЕРІВНИЦТВА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

© Пулим О. В., 2016

Проаналізовано сучасну політичну діяльність державного керівництва Росії та її агресивну сутність, що спрямована проти України. Серед суттєвих чинників політики Кремля, які загрожують національній безпеці, суверенітету і незалежності України, – посягання на державний суверенітет та її територіальну цілісність.

Політичне керівництво Російської Федерації з метою ліквідації України як самостійної незалежної держави розв'язало так звану “гібридну” війну, створює на території України антидержавні, антиправові сепаратистсько-бандитські формування. З метою дискредитації України як держави ЗМІ Росії ведуть активну, нічим не прикриту брехливу пропаганду.

Ключові слова: агресія, політика, війна, сепаратизм, пропаганда, міжнародне право, права людини, злочин, тероризм.

А. В. Пулым

АГРЕССИВНАЯ СУЩНОСТЬ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РУКОВОДСТВА РОССИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ (ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ)

Проанализировано современную политическую деятельность государственного руководства Российской Федерации, ее агрессивную сущность, направленную против Украины. Современная политико-стратегическая деятельность руководства РФ угрожает национальной безопасности, суверенитету и независимости Украины. Политическое руководство России ведет открытую идеологическую-диверсионную пропаганду, направленную на подрыв национально-государственного суверенитета Украины, нахально вмешивается в ее внутренние дела, нарушает ее территориальную целостность.

Политическое руководство Российской Федерации с целью ликвидации Украины как самостоятельного независимого государства развязало так называемую “гибридную” войну, создает на территории Украины антигосударственные, антиправовые сепаратистско-бандитские формирования. С целью дискредитации Украины как государства СМИ России ведут активную, открытую лживую пропаганду.

Ключевые слова: агрессия, политика, война, сепаратизм, пропаганда, международное право, права человека, преступность, терроризм.

ON AGGRESSIVE POLICY IN A STATE RULING OF RUSSIA AGAINST UKRAINE (HISTORICAL LEGAL ASPECT)

The author analyses the contemporary political activity of Russian Federation state rulers and its aggressive character forwarded against the Ukraine. Modern politically strategic activity of Russian authorities is a direct threat to national security, sovereignty and independence of Ukraine. Russian political authorities maintain public ideologically subversive propaganda directed to the destruction of national sovereignty of Ukraine, intolerant intervention in state affairs, infringement of territorial integrity, annexion of Crimean peninsula, launching a war so called ‘hybrid war’ on the east of Ukraine.

The political authority of Kreml is training, educating, finance and equip separatists and terrorist groupings, criminal groups and organizations on the East of Ukraine, that primarily are aimed to force scare, public genocide, to annex these and other territories to Russia.

Key words: aggression, policy, war, separatism, propaganda, international law, human rights, crimes, terrorism.

Постановка проблеми. Серед проблем, які нині надзвичайно актуальні для України, – агресивна політика російського державного керівництва проти нашої країни, сутність якої полягає у тотальному руйнуванні економічної, соціальної структури суспільства, матеріально-технічної та цивільної інфраструктури України, знищенні її військово-економічного потенціалу, а в перспективі анексії її територій й ліквідації її як суверенної, незалежної держави. Російське керівництво веде добре сплановану, послідовну, потужну інформаційно-пропагандистську війну, спрямовану передусім на ідеологічне панування в інформаційній сфері. Як результат, захищаючи агресивну політику Кремля, російські ЗМІ оголосили на увесь світ, що не Росія, а Україна розв'язала “гібридну” війну. На території РФ проходять спеціальну підготовку сепаратистсько-терористичні формування, які матеріально і технічно забезпечуються з метою організації проведення терористичних операцій і ведення “гібридної” війни на території України.

Важливим стратегічним напрямом агресивної політики путінського керівництва є створення на території України потужних сепаратистсько-терористичних формувань, діяльність яких спрямована на дестабілізацію політичної ситуації в Україні, підрив економічної та військової могутності держави.

Отже, сучасна політична діяльність російського державного керівництва та чітко спланована і ведеться проти України з метою ліквідації її як незалежної суверенної держави.

Мета дослідження. Аналіз сутності агресивної політики Росії проти України її складових – “гібридної” та інформаційної війни.

Стан дослідження. Деякі аспекти агресивної політики Російської Федерації проти України, сутності, форм і методів “гібридної” війни, інформаційно-пропагандистської агресії російських ЗМІ як важливої складової військово-політичної стратегії Росії розглядалися в публікаціях Л. Волкотруба, О. Воловича, О. Друзя, О. Левченка, Е. Магди, М. Пашкова, М. Поліковського, А. Притули, А. Рачка, Ю. Радковеця, Р. Ткачука, М. Требіна, А. Шумського. Віддаючи належне цим та іншим авторам, вкажемо на те, що немало проблем, пов'язаних з агресивною політикою РФ щодо України, потребують поглибленого аналізу.

Виклад основного матеріалу. Філософія сучасної російської політико-правової стратегії містить увесь комплекс ідей, основою яких є месіанська роль спасіння цивілізації під егідою

великої та неподільної Росії. Країни, які не підтримують ці ідеї або відкрито їх відкидають, кремлівське керівництво зараховує до ворожих, з якими слід вести боротьбу у всіх напрямках. На думку багатьох вітчизняних і зарубіжних фахівців, В. Путін поставив за мету повернути собі панування над країнами колишнього Союзу, робить спроби трансформувати наявну полярність світу і міжнародну систему [1, с. 5].

В політичній стратегії російське керівництво значну увагу приділяє своїй військово-технічній могутності. Аналізуючи сутність сучасних Збройних сил Росії, військовий експерт Б. Левик стверджує, що країни СНД, і особливо члени ОДКБ... під керівництвом Російської Федерації, яка за нової Військової доктрини “дотримується застосування військової сили за будь-яких обставин. Вона спрямована на утворення більш тісного воєнного союзу євразійських країн у рамках ШОС та заснування своєрідного блоку “НАТО для Азії” [2, с. 126]. Російська Федерація веде активну політичну діяльність, спрямовану на нав'язування своїх політичних програм іншим країнам. Вся філософія зовнішньополітичної діяльності Росії побудована на політико-ідеологічному шовінізмі, про що свого часу переконливо писав Ф. Енгельс. Як заявив міністр закордонних справ України П. Клімкін: “Без згоди Москви жодне рішення ОБСЄ ухвалити неможливо” [3, с. 9]. Кожного разу російська делегація на засіданні ОБСЄ блокує ті проекти рішень, які їй невігідні. Серед суттєвих чинників, які загрожують національній безпеці, суверенітету і незалежності України, – посягання на її державний суверенітет та її територіальну цілісність. У статті 1 Конституції України визначено, що Україна – суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [4]. Категорія “суверенітет” вказує на ознаку держави, відображає сутнісну характеристику влади держави, її політико-економічної незалежності, територіальної цілісності.

Агресивне вторгнення Росії на законну територію України на практиці призвело до порушення її територіальної цілісності. Нагадаємо, що 31 травня 1997 р. підписаний “Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Росією”. Цей документ започаткував встановлення цивілізованих міждержавних взаємин між обома країнами. Підписаний, ратифікований Державною Думою й схвалений радою Російської Федерації договір проголошує: “Високі Договірні Сторони відповідно до положень Статуту ООН, – заключного акту Наради з безпеки і *співробітництва в Європі поважають територіальну цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів*” [5, с. 427]. Вкажемо й на те, що принцип територіальної цілісності та непорушності кордонів сформульовано у Заключному акті НБСЄ 1975 р., це, зокрема, підкреслює, що “держави-учасниці розглядають як непорушні всі кордони одна одної, так і кордони всіх держав у Європі, і тому вони будуть утримуватися зараз і в майбутньому від будь-яких зазіхань на ці кордони” [6, с. 96]. Україна у своїй політико-правовій діяльності суворо дотримується всіх актів міжнародного права. Наша держава буквально з дня проголошення уклала угоду зі всіма державами-сусідами про режим взаємного кордону і про розвиток мирної співпраці на кордонах.

Російське політичне керівництво фактично після проголошення незалежності України нав'язує їй вигідні для РФ політико-економічні програми.

Важливим елементом агресивної політики Росії є так звана геополітична стратегія Кремля. Після проголошення незалежності України і її орієнтації на європейські демократичні, політико-правові, економічні, соціальні цінності, прагнення входження в ЄС, російське керівництво сприйняло це як “тимчасово втрачені території”, веде політику, спрямовану на підпорядкування Києва своїм геополітичним, економічним інтересам. Після приходу до влади В. Путіна взято курс на “приручення ”України”, без якої, як зазначив на початку 90-х американський політолог Збігнев Бжезінський “восстановление имперского величия” Росії неможливе. На державному рівні російське керівництво почало формувати образ України як держави, якої насправді не існує (failed state) і ненадійного партнера, з яким краще не мати справи. З цією метою російське керівництво оголосило Україні газову війну в 2006 і 2009 роках, а також провокації в Криму із захопленням об'єктів берегової інфраструктури силами Чорноморського флоту, вмілу дискредитацію української дійсності російськими телеканалами. Захопивши Крим, Росія розпочала активну діяльність, особливо в Донецькій і Луганській областях, щоб від'єднати ці законні території від України. Всі ці антиукраїнські, антидержавні дії з боку агресора спрямовані на створення і функціонування на

території України незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати їх в інтересах геополітичної стратегії Росії [7, с. 261].

Виступаючи 17 квітня 2015 року перед росіянами, В. Путін назвав Південно-Східну Україну “Новоросією”: “Пользуясь еще царской терминологией, я хочу сказать, что это же не Украина, это Новороссия. Вот этот Харьков, Донецк, Луганск, Николаев, Одесса – они в царские времена не входили в состав Украины, а были переданы ей позже. Зачем это было сделано, я не знаю” [8, с. 34]. Варто зауважити, що деякі сучасні російські історики, спираючись на ідею, започатковану ще в часи існування царської Росії, прагнуть довести, що російський народ і його державність не менш давні, ніж український. До того ж “деякі російські історики взагалі твердили, що Київська Русь – це російська держава. Маємо на увазі І. Гізеля, М. Карамзіна, М. Погодіна та ін.” [9, с. 267].

Це нічим не прикрита фальсифікація. Загальновідомо: Харківщина або Слобожанщина, а також більша частина Луганщини та Донеччини ніколи до складу “Новоросії” не входили.

Зазначимо, що у Криму та на окупованих територіях Донбасу сьогодні спотворюють історію: палять не тільки підручники з історії та культури України, а й будь-які книги, написані українською мовою. Як зауважує О. Волович “Навіть у роки німецької окупації в Україні шкільна початкова освіта була переведена на українську мову, виходило 363 періодичні україномовні видання. У 1941–1943 роках у Харкові друкувалася щоденна газета “Нова Україна”, в якій публікували статті Шевельова. До березня 1942-го на першій шпальті цієї газети був зображений тризуб. Головною ж міською газетою Луганська було україномовне “Нове життя”...[8, с. 34].

З метою загарбання цих законних територій України кремлівське керівництво активно використовує абсолютно неправдиву інформацію щодо національного, соціального, економічного і культурного “притеснення” громадян російської національності, заборони їх національної, мовної і культурної ідентичності. Політичне керівництво РФ і всі ЗМІ ведуть активну підготовку сепаратистсько налаштованих елементів, їх щедро фінансують і створюють на території сходу України незаконні озброєні формування з метою дестабілізації ситуації в Україні. Російське керівництво проводить політику, спрямовану на нав'язування народу України, який став жертвою агресії, паніку і зневіру у власні сили. Це прагнення дестабілізувати ситуацію, тримати нашу державу в постійній напрузі, з метою деморалізувати як населення загалом, так і учасників АТО. З цією метою була розв'язана так звана “гібридна війна”. Отже, політика керівництва Російської Федерації щодо України є відкрито агресивною.

Агресія [лат. *aggressio* від *aggredior*] – нападаю – протиправне застосування сили однією державою проти іншої. У прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН у 1974 р. “Визначенні агресії” зазначено: “Агресія є застосуванням збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй” (ст. 1) [10, с. 12]. Агресивна політика російського керівництва спрямована передусім на ліквідацію України як незалежної, самостійної та суверенної держави.

Свого часу Митрополит А. Шептицький наголосив: “Якою б не була Росія, вона добровільно не зречеться своєї влади над Україною, але якщо Україна хоче жити вільним життям, то мусить обов'язково відокремитися від Москви, повинна стати незалежною державою, шукати собі союзників серед інших вільних народів”[11, с. 15].

Результатом агресивної політики Кремля є анексія частини її території, наприклад, Криму, і ведення так званої “гібридної” війни, поширення і поглиблення сепаратизму. “Україна має справу, – пише англійський журналіст Б. Вгітморе, – з принизливим втручанням Москви в її політику. Бо Кремль наполягає на своєму праві диктувати зміст Конституції” [12, с. 42].

Розглядаючи взаємовідносини між державами, німецький філософ І. Кант заявляв: “Жодна держава не повинна шляхом насильства втручатись в політичне будівництво і управління інших держав” [13, с. 262]. Німецький мислитель вважав, що втручання сторонніх держав означає порушення прав незалежного народу. Так, у своїй редакційній статті британське видання “The Economist” прямо підкреслило, що В. Путін задіяв сили, які процвітають на ідеї війни і націоналізму. І, як результат, “Східна Україна перетворилася на гніздо злочинців і здириків. Вони не можуть

поширювати російську цивілізацію, як планував Путін, бо вони здатні лише плодити анархію” [14, с. 39]. У розв'язаній Росією гібридній війні проти України важливим чинником виступає політична стратегія Кремля. Як зазначає газета “Голос України”: “Бойові дії ще й мають елемент силового тиску на політичні рішення офіційного Києва. При цьому реалізується паралельний варіант приведення до влади в Україні своїх, проросійських, васалів будь-якими способами” [15, с. 39]. В політичній стратегії Кремля істотну роль відіграє сепаратизм. Ця політика російського керівництва спрямована передусім на політико-ідеологічну організаційно-технічну, інформаційну, морально-психологічну підтримку сепаратистського руху і терористів на Сході України.

Що являє собою сепаратизм? Сепаратизм (від лат. *separatus* – відокремлення, окремих) – поняття, протилежне до поняття права на самовизначення, оскільки являє собою явище, спрямоване на відділення, посягання на цілісність держави та, тим самим, на порушення норм міжнародного права. Отже, сепаратизм у розумінні прагнення до відокремлення від держави, в якій не відбувається ущемлення в правах певного народу та тим самим порушення її територіальної цілісності, повинен вважатися злочином. Сепаратисти в будь-який момент можуть переодягти своїх солдат в українську форму, зробити обстріл на камеру російського ТБ, показати це світу і піти захищати Україну від “фашистів”. У цьому плані російські ЗМІ проявляють високу активність і фантазію.

Які ж соціально-економічні, морально-психологічні наслідки політики Кремля?

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулася 10 грудня 2014 р. в Києві, констатували, що ситуація із дотриманням прав та свобод людини значно ускладнилася у зв'язку з подіями 2014 р. у Криму та на південному Сході. В умовах порушення територіальної цілісності та державного суверенітету порушені права і свободи десятків і сотень тисяч людей”. Діти та дорослі страждають від бойових дій і терористи постійно обстрілюють житлові будинки, дитсадки, лікарні, а мирних жителів використовують як живий щит.

Найбільше потерпають від порушення їхніх прав і свобод люди, які живуть у зоні бойових дій або зазнали окупації та не мають змоги одержати заробітну плату, пенсії, придбати продукти харчування, позбавлені елементарних благ цивілізації – опалення, електроенергії, води” [16, с. 180–181]. Зауважимо, що більшість населення сходу України, яке перебуває на території воєнних дій, позбавлено всіх прав людини, насамперед права на життя. “Погрози життю, викрадення, катування, замах на життя, мають місце з боку проросійських найманців та сепаратистів щодо мирного населення. Боячись за своє життя, люди змушені залишати свої будинки, свою господарку і тікати в інші області України. Станом на травень 2015 року, офіційна кількість внутрішньо переміщених осіб сягнула майже 1 млн 500 тис. осіб” [17, с. 62]. Варто взяти до уваги слушну думку М. Поліковського про те, що: “Російський імперіалізм на чолі з диктатором В. В. Путіним, зруйнувавши чинну систему міжнародної безпеки, перетворився у головний, актуальний виклик-найбільшу, реальну загрозу сучасному світоустрою” [18, с. 29]. І далі вчений вказує, що агресивна політика російського керівництва спрямована передусім на застосування різноманітної, зокрема й важкої зброї проти України; формування, підготовку і заслання збройних банд, розвідувально-диверсійних груп, регулярних частин або найманців, які застосовують збройну силу [18, с. 29].

Наша держава суворо дотримується норм міжнародного права щодо прав і свобод людини та громадянина, що гарантується Конституцією України та відповідає міжнародним правовим актам (Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакту про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Так, відповідно до ст. 1 Закону України “Про основи національної безпеки України” національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у різних сферах” [7, с. 259].

Зауважимо, що Росія свідомо порушує ці міжнародно-правові акти. Так у резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2657 (XXV) від 9 грудня 1970 р. підкреслено, що цивільне населення чи окремі цивільні особи не мають бути об'єктами репресалій”. У разі серйозних порушень міжнародного права під час збройних конфліктів держави-учасниці зобов'язуються вживати необхідних заходів щодо захисту своєї територіальної цілісності й прав людини у тісному

співробітництві з ООН” [19, с. 117]. Зазначимо, що Україна суворо дотримується цих вимог. Агресивна політика і практика російського керівництва щодо України є, по суті, злочином і її керівники повинні бути притягнуті до кримінальної відповідальності як військові злочинці. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН “Про видавання та покарання військових злочинців” від 13 лютого 1946 р. рекомендувала всім членам ООН... зробити все можливе для арешту та вислання військових злочинців, що перебувають на їх території, де вони вчинили злочини, для суду та покарання... Отже, сепаратистсько-терористичні угруповання є злочинними формуваннями, а їх російські керівники, згідно з нормами міжнародного права, виступають відкрито, як злочинці.

Суворо дотримуючись норм міжнародного права, Україна у своїй як внутрішній, так і зовнішній політиці керується законом.

Так, розділ XX Кримінального кодексу України визначає кримінальну відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Отже, сучасна політика російського керівництва щодо України є агресивною, антиукраїнською і антиправовою, антигуманною, за суттю злочинною.

Висновки. Входження України в європейський політико-правовий простір розвинених демократичних країн – процес складний і суперечливий. Вирішуючи політичні, економічні, правові та інші проблеми, Україна постала перед необхідністю захисту своєї незалежності, суверенітету, демократичних і національних цінностей від агресивного вторгнення Росії, анексії Криму та захисту своєї територіальної цілісності на Сході.

Агресивна сутність політики Росії щодо України спрямована, по-перше, на дестабілізацію соціально-економічної та політичної ситуації в Україні. З цією метою Російська Федерація веде так звану неоголошену війну; по-друге, російське політичне керівництво прагне повернути собі панування над колишніми країнами Радянського Союзу. В цьому аспекті Україні відводилась особлива роль; по-третє, вся філософія зовнішньополітичної діяльності Росії побудована на великодержавному шовінізмі, месіанській ролі в спасінні світової цивілізації; по-четверте, з метою ліквідації України як самостійної держави, Російська Федерація відкрито проводить політику порушення її територіальної цілісності, створення в Україні атмосфери страху, політики, недовіри і негативного ставлення населення до влади; в цьому аспекті активно і цілеспрямовано проводиться інформаційно-пропагандистська війна ЗМІ Росії проти України; по-п'яте, важливим чинником, складовою агресивної політики Кремля є створення в Україні антиукраїнського, антинаціонального сепаратистського руху з метою поступового відторгнення спочатку східних, а потім і інших регіонів від України і приєднання їх до Російської Федерації; по-шосте, соціальними наслідками агресивної політики російського керівництва є порушення прав і свобод десятків, сотень і тисяч людей, які опинились в зоні бойових дій; сотні тисяч громадян змушені залишити свої оселі й тікати в інші регіони України. А скільки загинилих, калік, тисяч ні в чому не винних страждають на нервово-психічні та інші захворювання; по-сьоме, більшість країн світу осудили агресора, вжито заходів щодо введення економічних та інших санкцій проти Росії, яка опинилась у міжнародній морально-політичній ізоляції. І навпаки, Україну підтримують насамперед найрозвиненіші демократичні держави в її боротьбі з агресором.

Агресивна політика російського керівництва щодо України, та її народу – це злочин і ті, хто її проводить, повинні бути притягнуті до відповідальності й постати перед міжнародним судом. У боротьбі з агресором високий героїзм, патріотизм, мужність проявляють солдати, сержанти, офіцери Збройних сил, захищаючи свою Батьківщину.

1. *Гречин К. Новітні виклики загрози європейській безпеці / К. Гречин. – Аудиторія. – 2015. – № 37. – 10–16 грудня. – С. 5.* 2. *Волкотруб Л. В. Збройні сили України та їх основні функції / Л. В. Волкотруб. – Держава і право. – 2015. – Сер. Юридичні науки. Вип. 68. – С. 122–132.* 3. *Сидоренко С. ОБСЄ: крок до знищення // Юридичний вісник України / С. Сидоренко. – 2015. – № 49(1088). – 12–19 грудня. – С. 9.* 4. *Конституція України від*

28 червня 1966 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 5. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією / Закон України № 13/98-ВР від 14.01.98 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643006>. 6. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: підручник / М. О. Баймуратов. – Х.: Одіссей, 2008. – 704 с. 7. Чорний Р. Проблеми кримінально- правової охорони національної безпеки України / Р. Чорний // Право України. – 2013. – № 10. – С. 257–264. 8. Волович О. “Український світ” “Русский мир” / О. Волович // Військо України. – 2015. – № 03(173). – С. 32–37. 9. Бойко І. Галицько-Волинська держава (1199–1349 рр.): від князівства до королівства / І. Бойко // Право України. – 2013. – № 10. – С. 265–274. 10. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт.: В. К. Гіжєвський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с. 11. Кулик Н. Слуга Божий / Н. Кулик // Освіта України. – 2015. – № 47–23 листопада. – С. 14–15. 12. Whitmore В. Агресія Путіна проти України і Гельсінські Угоди / В. Whitmore // Гарт нації. – 2015. – № 3. – С. 40–42. 13. Кант І. К вечному миру / Иммануил Кант. Сочинение в шести томах: под общ. ред. В. Ф. Асмуса и др. – М.: Мысль, 1966. – Т. 6. – 743 с. 14. Привид розпаду блукає Росією // Гарт нації. – 2015. – № 3. – С. 38–39. 15. Що стримує Путіна від наступу на Донбасі? // Гарт нації. – 2015. – № 3. – С. 39. 16. Скрипнюк О. Права людини в Україні в сучасних умовах: пошук нових механізмів утвердження та забезпечення (за матеріалами) Міжнародної науково-практичної конференції / О. Скрипнюк // Право України. – 2015. – № 4. – С. 179–184. 17. Цебенко С. Б. Права людини у документах українських православних церков, прийнятих у період агресії зі сторони Російської Федерації щодо України (2014–2015 рр.) / С. Б. Цебенко // Держава в умовах надзвичайного, воєнного стану та/чи військової окупації: історія і сучасність (правові аспекти): Четверта Всеукр. наук. інтернет-конфер. / Вип. 4 / Терлюк І. Я. (укладач) / ІНПП Нац. ун-т “Львівська політехніка”. – Львів: Ліга-Пресс, 2015. – С. 61–64. 18. Поліковський М. Ф. Правові форми протидії України Російській агресії у гібридній війні / М. Ф. Поліковський // Держава в умовах надзвичайного, воєнного стану та/чи військової окупації: історія і сучасність (правові аспекти): Четверта Всеукр. наук. інтернет-конфер. / Вип. 4 / Терлюк І. Я. (укладач) / ІНПП Нац. ун-т “Львівська політехніка”. – Львів: Ліга-Пресс. – С. 29–33. 19. Лясковський В. І. Правова регламентація збройних конфліктів на сучасному етапі та особливості застосування в них міжнародного гуманітарного права / В. І. Лясковський // Юридичні науки. – 2013. – № 5. – С. 11–124.